

BH. S. 95, 45. जीवमात्रं न क्विंसेत *man thus keinem lebenden Wesen ein Leid an BHAR.* zu AK. im ÇKD. उपयमनं विवाहः । स्वीकारमात्र-मित्यन्ये *nach Andern alles was स्वीकार bedeutet, स्वीकार überhaupt* SIDDH. K. zu P. 1, 4, 77. प्रमाणमित्यपरिच्छेदमात्रं न पुनरायाम एव Sch. zu P. 6, 2, 4. न तु स्त्रीलिङ्गशब्दमात्रस्य *jedes Femininum 1, 2, 48. 4, 2, 39. 5, 3, 69.* द्वारमात्रे ऽपि गोपुरम् *Gopura bedeutet auch Thor im Allgemeinen AK. 3, 4, 25, 184. TRIK. 2, 8, 48. 3, 3, 154. 182. — c) ein kleiner Theil, Atom HALĀ. 4, 3. शब्द° BHĀG. P. 3, 26, 32. मात्राणि 5, 11, 9. molécule élémentaire BURNOUF. — 2) मैत्रा f. UNĀDIS. 4, 167. a) Maass; Maassstab AK. H. an. MED. सं मात्राभिर्मिरे येमुह्वमि RV. 3, 38, 3. प्र मात्रा-भो रिरिचे 46, 3. पुरो मात्रया त्वा वृधान 7, 99, 1. पृथिव्या वा मात्रया वि अयधम् *thut euch auf, so weit die Erde ist, 10, 70, 5. द्विवो मात्रया वरिष्णा प्रथस्व VS. 11, 29. 13, 10. 23, 47. 48. AV. 3, 24, 6. 8, 9, 5. 11, 1, 6. TB. 1, 4, 10, 5. 5, 10, 2. प्र परमेष्ठिनो मात्रामाप्नोति 2, 2, 9, 10. 3, 9, 12, 2. TS. 2, 2, 9, 3. 7, 1, 9, 7. यावानेव यज्ञो यावत्पस्य मात्रा ÇAT. Br. 1, 2, 5, 13. 14. वेदेः 3, 5, 1, 6. 26. तस्येषावमा मात्रा यदङ्गुलयः 10, 2, 1, 2. 13, 3, 9, 5. तं संवत्सरं सर्वमात्राभिः स्तौति *mit allen Zahlenverhältnissen Nir. 4, 27. मा तन्तुच्छेदि वर्पति धियं मे मा मात्रा शार्पसः पुर स्तोः nicht reisse der Faden, nicht breche der Maassstab vor der Zeit RV. 2, 28, 5. तत्संवत्सरस्य मात्रामशयत ein Jahr lang KHĀND. Up. 3, 19, 1. आश्रयितानानां सर्वेषां मात्रा स्याद्वाक्शतं क्वितम् Zeitmaass, Dauer ÇĀRĀNG. SĀM. 3, 13, 5. श्मो मात्रां मिमीमहे Lebensmaass AV. 18, 2, 38. अर्मासि मात्रां स्वर्गाम् mein Maass ist voll: ich gehe zum Himmelslicht 15. — प्रतीच्छेदं किं भूमिं का मात्रा (wohl का मात्रां zu lesen) भोः पदत्रयम् *wie viel (Erde) HARIV. 14238. प्रस्थमात्राधान्यम् (wohl प्रस्थमात्रं धा° zu lesen) DAÇAK. 133, 4. मात्रागुहं परिहरेदाकारं द्रव्यतश्च यः Nahrung, welche vermöge ihres Quantums oder dem Stoffe nach schwer ist, SUÇR. 1, 244, 14. मात्रा-प्रमाणं निर्दिष्टं मुखं यावद्वितीर्यति *das richtige Quantum ist so viel als leicht verdaut wird VĀEH. 1, 8, 2. अमितमात्रायाः सकृद्वृत्तान्यावानाव-पति KAUC. 27. तस्य मात्रा न विद्यते Spr. 3775. 4071. °त्रय adj. drei-fach, in dreifacher Zahl vorhanden MĀRK. P. 23, 35. 37. भूयस्या मात्रया in stärkerem Maasse LALIT. ed. Calc. 406, 12. 414, 14. कामं स्त्रियं नि-षेवेत् पानं वा साधुमात्रया in gehörigem Maasse, mässig KĀM. NĪTIS. 14, 65. राजेति कियती मात्रा (vgl. कियन्मात्र) धीमताम् *so v. a. was hat der zu bedeuten? Spr. 3201. का मात्रा समुद्रस्य यो मम प्रसूतिं हृषयिष्यति PAÑĀT. 74, 24. Am Ende eines adj. comp. (f. ई, selten आ) mit dem Ton auf der Endsilbe so und so lang, — hoch, — breit, — dick, — tief, — weit, — gross, — viel P. 4, 1, 15. 5, 2, 37 (nach VĀrt. 7 das ungefähre Maass bezeichnend). VOP. 7, 92. H. 601. प्रदेश° AIT. Br. 8, 5. त्रिपद° ँCV. ÇR. 4, 4, 2. 8, 20. अङ्गुष्ठपर्व° KĀTJ. ÇR. 1, 9, 6. बाहु° 3, 37. 5, 3, 38. 8, 5, 31. KHĀND. Up. 6, 7, 3. ARĀ. 8, 1. HARIV. 12686. R. 3, 67, 18. 4, 40, 43. Spr. 800. 1899. 3347. SUÇR. 2, 350, 14. VARĀH. BRH. S. 54, 66. 79, 33. धाराभिरत्नमात्राभिः MBH. 3, 12135. एतन्मात्र KĀM. NĪTIS. 8, 86. एतावन्मात्र tantus ÇAT. Br. 1, 6, 1, 4. 3, 6, 1, 6. 7, 1, 3. MBH. 13, 7615. SĀH. D. 18, 15. PAÑĀT. 108, 14. किं° SŪRĀS. 12, 7. कियन्मात्र (s. auch u. कियत् 2.) KATHĀS. 65, 139. किञ्चिन्मात्र ein Weniges PAÑĀT. 96, 5. यन्मात्र VARĀH. BRH. S. 69, 28. कृत्तमात्रा प्रतिमा 58, 49. यावन्मात्रापि सत्क्रिया RĀGA-TAR. 3, 304. Nach Zahlwörtern: गव्यूतिषु त्रिमात्रामु******

(= त्रिसंख्यासु, तिसृषु Schol.) MBH. 7, 3100. मासेषु षण्मात्रेषु KATHĀS. 40, 59. पञ्च° *ungefähr fünf P. 5, 2, 37, VĀrt. 7. — b) Maassseinheit, Maassfuss: अङ्गुलमेकं भवति मात्रा VARĀH. BRH. S. 58, 2. das Grundmaass der Zeit, etwa Moment (im populären Gebrauch und nicht mathematisch bestimmt) SUÇR. 2, 218, 9. ÇĀRĀNG. SĀM. 3, 5, 17. 11, 101. 106. संवत्सर, ऋतु, अर्धमास, अक्षरात्र, कला, काष्ठा, मात्रा, मुहूर्त, लव, तथा MBH. 13, 7385. Daher auch die metrische Einheit, die Zeitdauer eines kurzen Vocals; = अक्षरावयव H. an. MED. मात्रा कृत्वः — द्वे दीर्घस्ति-सः सुत उच्यते स्वरः RV. PRĀT. 1, 6. 13, 18. 20. VS. PRĀT. 1, 56. AV. PRĀT. 1, 38. TAITT. UP. 1, 2, 1. VARĀH. BRH. S. 104, 50. BRH. 26, 15. मात्रार्थ AV. PRĀT. 1, 17. 50. अर्ध° RV. PRĀT. 3, 2. VS. PRĀT. 1, 59. — AV. 9, 10. 19. Am Ende eines adj. comp.: एकमात्र, द्वि°, त्रि°, अर्ध° UPAL. 1, 8. fgg. PRAÇNOP. 5, 3. fgg. ÇRUT. 3. MĀRK. P. 81, 54. 55. चतुर्मात्र P. 8, 2, 106, Sch. अमात्रस्वरो कृत्वः VS. PRĀT. 1, 55. drei Zeitmaasse in der Musik PAÑĀT. V, 43. — c) ein kleiner Theil, Partikel, Atom; = अल्प, स्वल्प AK. 3, 2, 11. 3, 4, 25, 179. fg. H. 1427. H. an. MED. Nir. 11, 12. P. 2, 1, 9. लोकस्य सर्वावतो मात्रामपादाय ÇAT. Br. 14, 7, 2, 10. 31. 2, 5. पुरोडाश° KĀTJ. ÇR. 9, 11, 25. 10, 5, 11. ÇĀRĀNG. GRH. 4, 15. PRAÇNOP. 4, 8. यद्वाप्तस्य लभेमहि लभेमहि धनमात्राम् ein wenig Geld KHĀND. Up. 1, 10, 6. धर्ममात्रां चरतः MBH. 5, 876. उपाधि° KAUC. 68. भेषज° SUÇR. 1, 129, 12. प्रातः प्रातर्मात्रां पाययेत् etwas davon 2, 30, 18. पिण्डेभ्यस्त्वल्पिकां मात्रां समादाय M. 3. 219. RAGH. 3, 11. M. 1, 16. 19. 27. 7, 4. 5. पञ्चभ्य एव मात्राभ्यः *die fünf Elemente 12, 16. BHĀG. P. 2, 8, 25. 3, 6, 4. 5. 11, 27. मात्रान्द्रियाणि (nach dem Schol. n.) 9, 5, 3. मात्रया in kleinen Partien, in kleinem Maasse. mässig DAÇAK. 133, 6. SUÇR. 1, 244, 15. 2, 60, 17. 146, 10. 344, 17. अमात्रया unmaßig, in hohem Grade, z. B. zürnen KATHĀS. 28, 112. Hierher vielleicht मात्रायाम् gaṇa चादि zu P. 1, 4, 57. — d) das volle Maass, nur so viel als das vorangehende Wort besagt (vgl. 1, b, a): वाञ्छामधुरं nur in Worten HARIV. 7125. Am Ende eines adj. comp.: प्राणयात्रिकमात्रः स्यात् *er besitze nur so viel als zur Erhaltung des Lebens erforderlich ist M. 6, 57 = MBH. 12, 9976. माषान् षड्मासमात्रान् VARĀH. BRH. S. 76. 4. प्राणधारणमात्रामशनक्रियां कुर्मः PAÑĀT. 236, 22. बिन्दुद्विबिन्दुमात्रो स्वरो VOP. 1, 17. 2, 19. 7, 82. ब्रुवत्यान्नायवचसो जीविकामात्रताम् (nom. abstr.) LA. (II) 86, 16. — e) das richtige Maass, — Verhältniss, Ordnung: मात्रे नु ते सुमिते इन्द्र पूर्वी क्षीर्मासनां पृथिवी काव्येन RV. 10, 29, 6. यज्ञ-स्य मात्रां वि मिमीत उ तः 71, 11. यज्ञस्य मात्रां (= याथात्म्यम् Schol.) वेद KHĀND. Up. 2, 24, 16. — f) Materie, die sinnliche Welt: चतुरायता किं पुरुषस्य मकृती मात्रा चतुषा ह्ययं मात्राश्चरति MAITRĀJUP. 6, 6. °स्पर्शाः BHĀG. 2, 14. BHĀG. P. 1, 6, 35. आहुः शरीरं रथमिन्द्रियाणि कृपानभीषून्मन इन्द्रियेशम् । वर्तमानि मात्रा 7, 15, 41. न मात्रामनुह्यते (मीयते विषया अनयेति मात्रा बुद्धिः Schol.) MBH. 12, 9718. — g) Habe, Gut, Besitz. Geld; = द्रव्य, वित्त H. an. MED. मात्राभिरूपलब्धाभिर्यं वा त्यागं समा-श्रिताः MBH. 12, 9740. प्राणयात्रिकमात्रः स्यान्मात्रालभेघनादतः (मात्रा = आहारपूर्ति Schol.) 9976. प्राणयात्रिकमात्रः स्यान्मात्रासङ्गाद्विनिर्गतः (दण्डकमाण्डलुमात्रास्वपि इमशोभनं त्यजामि इदं हृदिर्गृह्णामि इत्यादि-प्रसङ्गं न कुर्यात् KULL.) M. 6, 57. मात्रां कतात्तरादवतार्यं seine Habe, sein Geld PAÑĀT. 34, 20. 13. 265, 5. ed. orn. 29, 7. लघुमात्रः परिब्रजेत् MBH. 14, 1298. Dieselbe Bed. hat द्रव्यमात्रा PAÑĀT. 226, 14; vgl. auch अर्ध-***